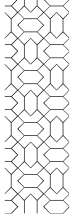

CITATION

Esat AYYILDIZ, "The Bacchic Poetry (Khamriyyât) of Abû Nuvâs", *Bozok University Journal of Faculty of Theology [BOZIFDER]*, 18, (2020/18) pp. 147-173.

EBÛ NUVÂS'IN ŞARAP (ĤAMRİYYÂT) ŐİRLERİ

The Bacchic Poetry (Khamriyyât) of Abû Nuvâs

Esat AYYILDIZ

Dr. Öğr. Üyesi,

Kafkas Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü.

Assist. Prof.,

Kafkas University, Faculty of Science and Letters, Department of Eastern Languages and Literatures.

esatayyildiz@hotmail.com, Orcid: 0000-0001-8067-7780.

Öz

Klasik Arap şiirinin ana ve ardıl tüm türlerinde uzmanlık kazanmış olan Ebû Nuvâs el-Ĥâsen b. Hânî' el-Ĥakemî, Abbâsî döneminin en meşhur şairlerinden biridir. Özellikle şarap (ĥamriyyât) ve hudut tanımayan sefahat şiirleriyle tanınmaktadır. Onun yeteneği, çağdaşları tarafından da takdir edilmektedir. Ebû Nuvâs, Abbâsî Hilafetinin ilk yıllarında gelişen modern (muĥdes) şiirin en önemli temsilcisidir ve çoğu şiirinde aynı modeli izlemektedir. O, *ĥamriyyât*nda şarabın görünümünü, gücünü ve içen kişilerin üzerinde bıraktığı etkisini betimlemekte, şarabı mücevherlerle ve ışık kaynaklarıyla mukayese etmektedir. Meyhaneye yaptığı gece yolculuğunu ve uyuyan meyhaneciyi uyandırmak için kapıda nasıl bağırıldığını anlatmakta, şarap servisi yapan genç sakilerden veya cariyelerden bahsetmektedir. Keza içki arkadaşlarını eğlendiren erkek yahut kadın şarkıcılarından konu açmaktadır. Onun ĥamriyyâtı, seleflerinkiyle, özellikle de 'Adî b. Zeyd, Vâlîbe b. el-Ĥubâb, el-Velîd b. Yezîd ve Ebû'l-Hindî'ninkiyle yakından ilişkilidir. Bu nedenle, Ebû Nuvâs'ın tam manasıyla bir yenilikçi olduğunu söylememiz mümkün değildir. Mamafih o gerçek bir modernizm yanlısıdır. İslam öncesindeki şairlerin aksine, terk edilmiş obaların kalıntıları, artık Ebû Nuvâs için bir mana ifade etmemektedir. Onun şarap şiirleri, mükemmeliyet, saygınlık ve nicelik açısından seleflerinkini geride bırakmıştır. Çoğu eleştirmen onun ĥamriyyâtını, bu türün en yüksek seviyesi olarak görmektedir. Bu çalışmada, Ebû Nuvâs'ın ĥamriyyâtı ve onun şiirsel üslubu bilimsel bir metotla incelenmiştir. Bunun yanı sıra onun öne çıkan birkaç şiirinden örnekler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Edebiyatı, Ebû Nuvâs, Klasik Arap Şiiri, Ĥamriyyât, Şarap Şiirleri

KAYNAKÇA

Esat AYYILDIZ, "Ebû Nuvâs'ın Şarap (Ĥamriyyât) Şiirleri", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [BOZIFDER]*, 18, (2020/18) ss. 147-173. **Makale Geliş T.:** 27.09.2020 **Kabul T.:** 08.12.2020 **Makale Türü:** Araştırma Makalesi.

Abstract

Abū Nuwās al-Ḥasan b. Hānī' al-Ḥakamī, who became a master of all the major and minor genres of classical Arabic poetry, was one of the most renowned poets of the Abbasid period. He is especially known for his bacchic poetry (khamriyyāt), and his poems about unbridled debauchery. His talent was recognized by his contemporaries. Abū Nuwās was the foremost representative of the modern (muḥdath) poetry that developed during the first years of Abbasid Caliphate. Most of his poems follow the same pattern. In his khamriyyāt, Abū Nuwās describes the appearance of the wine, its strength, and its effect on the drinkers. He compares the wine with jewelry and light sources. He tells of his night trip to the tavern and how he shouted at the door to wake the sleeping tavern-keeper up. He also makes mention of the young cupbearer or handmaiden who serves the wine, and the male or female singer who entertains the pot-companions. His khamriyyāt is closely connected to that of his predecessors, especially 'Adī b. Zayd, Wāliba b. al-Ḥubāb, al-Walīd b. Yazīd, and Abū al-Hindī; therefore, we can't claim that Abū Nuwās was in the strict sense an innovator. But he is definitely a modernist. The remains of a campsite have no clear meaning for Abū Nuwās, as they do for pre-Islamic poets. His bacchic poetry exceeds his predecessors by far in terms of excellence, reputation, and quantity. Most critics consider his khamriyyāt to be the highest level of this genre. In this study, the khamriyyāt of Abū Nuwās and his poetical style are examined with a scientific method. In addition to this, a number of examples of his outstanding poems are given.

Keywords: Arabic Language and Literature, Abū Nuwās, Classical Arabic Poetry, Khamriyyāt, Bacchic Poetry

GİRİŞ

Ebû Nuvâs, Abbâsî döneminin en önemli şairlerindedir. Şarap temasının işlendiği *khamriyyât* sanatının Arap edebiyatındaki en meşhur temsilcisi de muhtemelen ondan başkası değildir. Asıl ismi, el-Ḥasen b. Hānī' b. 'Abdi'l-Evvel b. Şabbâḥ el-Ḥakemî şeklindedir; ama daha ziyade “Buklelerin Babası” manasına gelen Ebû Nuvâs (أبو نواس) namıyla tanınmaktadır. Söz konusu lakabı nasıl ve neden aldığı hususunda görüş birliği bulunmamaktadır. Bu hususta; şairin lakabını omuzlarının üzerinde salınan iki kâkülünden aldığı yahut Ḳaḥṭân soyundan gelen Ebû Nuvâs'ın Zû Nuvâs gibi hükümdarların isimlerinden esinlenerek bu namı bizzat kendisinin seçtiği gibi farklı görüşler öne sürülmektedir.¹ Ebû Nuvâs'ın el-Ḥakemî *nisbesini* almasının nedeni ise dedesinin Horasan Emiri el-Cerrâḥ b. 'Abdi'l-Lâḥ el-Ḥakemî'nin (ö. 112/730) mevlâsı olmasından ileri gelmektedir.² Ebû Nuvâs'ın doğum tarihi hak-

¹ Fuat Sâlih es-Seyyid, *Mu'cemu'l-elḳâb ve'l-esmâ'i'l-musté'âra fi't-târîḳi'l-'Arabî ve'l-İslâmî* (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyi'n, 1990), 331.

² Hayreddin ez-Zirikli, *el-A'lâm* (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyi'n, 2002), 2/225.

kinda kesin konuşmak, bu konudaki rivayetlerin çeşitliliği göz önünde bulundurulduğunda, doğru olmayacaktır. Öte yandan Huzistan'da yer alan Ahvaz yakınlarında, tahminen 130-145/747-762 seneleri arasında dünyaya gelmiş olması muhtemeldir. Bağdat'ta gerçekleşen vefatı ise 198-200/813-815 yılları arasına tarihlendirilmektedir. Babasının son Emevî Halifesi II. Mervân'ın (ö. 132/750) ordusunda görev aldığı söylenmektedir. Cullebân (Gülbân) ismindeki annesinin ise Pers asıllı olduğu kaydedilmektedir³.

Ebû Nuvâs henüz çocuk yaşta, ailesiyle birlikte Basra'ya taşınmıştır. Babasını erken yaşta kaybetmesi nedeniyle annesi tarafından büyütülmüş ve ondan Farsça öğrenmiştir.⁴ Kur'an ve Hadis ilmine dair dersler aldığı bilinmektedir. Dinî eğitiminin yanı sıra, nahiv ve nazım sanatı hususunda da öğrenim görmüştür.⁵ İbn Kuteybe'nin belirttiğine göre, Ebû Nuvâs pek çok ilim dalına vâkıftır. Hatta şiirlerinden, astronomi bilgisine sahip olduğu dahi anlaşılmaktadır.⁶ Kûfeli Vâlibe b. el-Ḥubâb el-Esedî (ö. 180/796 [?]) ile tanışmasının ardından, genç şairin hayatında önemli bir dönüm noktası gerçekleşecektir. Ebû Nuvâs'ın bu süreçte, gençliğini geçirdiği Basra'dan ayrıldığı ve Vâlibe ile Kûfe'ye gittiği rivayet edilmektedir.⁷ Vâlibe, Ebû Nuvâs'a Arap şiirinin içki ve sefahate ilişkin konularını öğretmesinin yanı sıra, onu Kûfe'de aynı temayüle sahip olan Muṭî' b. İyâs (ö. 166/783) ve Ḥammâd 'Acred (ö. 161/778 [?]) ile de tanıştıracaktır. Ebû Nuvâs daha sonra öğrenim gördüğü ve çağdaşı olduğu herkesi geride bırakarak bu konuların işlendiği şiirlerin en büyük temsilcisi haline gelecektir. En önemli ikinci hocası olan Ḥalef el-Aḥmer (ö. 180-796 [?]) aracılığıyla, kadim Bedevî şiirlerini ve bunların zor kelime dağarcığını öğrenmeye başlayacaktır.⁸

³ Ewald Wagner, "Abû Nuwâs", *The Encyclopaedia of Islam* (Leiden: E. J. Brill, 1986), 1/143-144.

⁴ Nasuhi Ünal Karaarslan, "Ebû Nüvâs", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/205-207.

⁵ 'Afif Abdurrahman, *Mu'cemu's-şu'arâ'il-Abbâsiyyîn* (Beirut: Dâru Şâdir, 2000), 565.

⁶ İbn Kuteybe, *eş-Şî'r ve's-şu'arâ'*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir (Kâhire: Dâru'l-Me'ârif, ts.), 2/796.

⁷ Ebû'l-'Abbâs Ahmed b. Muhammed b. İbrahim b. Ebî Bekr b. Ḥallikân, *Vefeyâtul-'a'yân ve enbâ'u ebnâ'iz-zamân*, thk. Yusuf Ali Tavîl – Meryem Kasım Tavîl (Beirut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2012), 2/79.

⁸ G. Schoeler, "Abû Nuwâs", *Encyclopedia of Arabic Literature*, ed. Julie Scott Meisami – Paul Starkey (Londra-New York: Routledge, 1998), 1/41-43. ; Ahmet Subhi Furat,

Onun bir yıl kadar çölde yaşayarak Bedevîlerden Arapçanın en saf halini öğrendiği rivayet edilmektedir.⁹ Ebû 'Ubeyde (ö. 209/824 [?]) ve Ebû Zeyd (ö. 215/830) gibi büyük dil âlimlerinin rahle-i tedrisatından geçtiği de bilinen Ebû Nuvâs'ın, Vâlîbe ile Halef'in ardından mersiye şiirleri nazmettiği kaydedilmektedir.¹⁰

Ebû Nuvâs muhtemelen otuzlu yaşlarına kadar Basra'da kalmıştır. Hatta bu yüzden İbn Kuteybe gibi edebiyat tarihçileri onu Basralı olarak göstermektedir.¹¹ Eğitimi tamamladıktan sonra, 170/786 senesinde, saray şairi olmak gayesiyle Bağdat'a gelmiştir. Zeki ve düzgün görümlü birisi olması sayesinde, Abbâsî sarayına kendisini kabul ettirmesi daha kolay olmuştur. Burada Hermese b. A'yen (ö. 200/816) tarafından, Harun er-Reşîd'e (ö. 193/809) takdim edilmiştir. Bağdat'ın batakhanelerine müdavimlik etmesi nedeniyle, halife tarafından hapsedirilmiş, akıllandığına kanaat getirilince serbest bırakılmıştır. Ne var ki Kahtânîleri methedip 'Adnânîleri yerince yeniden hapsedilmiştir. Hapisten kurtuluşunu borçlanacağı otorite bu kez, methiyeler nazmettiği ve desteklerini gördüğü meşhur Bermekî ailesi olacaktır.¹² Vezirlik başta olmak üzere Abbâsî yönetiminin muhtelif makamlarında faaliyet göstermiş olan Bermekîlerin düşüşünün ardından Mısır'a gitmiş ve burada Mısır defterdarı el-Haţîb b. 'Abdi'l-Hamîd'e övgü şiirleri nazmetmiştir. Böylelikle hasretine dayanamayarak geri döneceği Bağdat'taki hayatı, bir hac yolcuğu ve 805-807 yılları arasında Mısır'da kaldığı süre zarfında kesintiye uğramıştır. Kariyerinin doruk noktası, Harun er-Reşîd'in halefi Muhammed el-Emîn'in (ö. 198/813) sırdaşı ve nedimi olarak geçirdiği süredir. Mamafih el-Emîn'in bir keresinde, şairi şarap içmekten men ederek hapsedtirdiği kaydedilmektedir. Halifenin 198/813 senesindeki ölümünün ardından, Ebû Nuvâs da hayata veda edecektir.¹³ Ebû Nuvâs'ın öldürülmesi, saygın bir aileye nazmettiği bir

Arap Edebiyatı Tarihi (İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1996), 267.

⁹ Clément Huart, *Arap ve İslam Edebiyatı*, çev. Cemal Sezgin (Ankara: TİSA Matbaacılık Sanayii, ts.), 80-81.

¹⁰ H. Ritter, "Ebû Nuvâs", *İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi, 1948), 4/41-43.

¹¹ 'Abdu'l-Halîm Abbâs, *Ebû Nuvâs* (Kâhire: Dâru'l-Me'ârif, ts.), 20.

¹² Karaarslan, "Ebû Nuvâs", 10/205-207.

¹³ Schoeler, "Abû Nuwâs", 1/41-43. ; Ritter, "Ebû Nuvâs", 4/41-43. ; Fuat Sezgin, *Geschichte des arabischen Schrifttums* (Leiden: E. J. Brill, 1975), 2/543-550.

hicviyeye ilişkilendirilmektedir. Anlatıldığına göre, aile üyelerinden birisi şaire saldırmış, şair bu saldırı sonucunda hayatını kaybetmiştir.¹⁴

1. Ebû Nuvâs'ın Edebî Kişiliği

Ebû Nuvâs'ın şiirleri ile serkeş yaşam felsefesi, birbirinden ayrı düşünülemez bütünlüktedir. Saray ile yaşadığı gerilimler, ahlaka aykırı konuları yüceltmesi ve absürt fikirlerini aykırı şekilde dile getirmesi, muhtemelen içgüdülerinin yönlendirmesinin neticesinde meydana gelen kaçınılmaz sonuçlardır. Ebû Nuvâs dinî meseleler karşısında dahi fütursuzca tutumlar sergileyebilmiştir. Hapsedilmesinin ve başına gelen diğer olumsuzlukların nedeni, edep kurallarını kale almayan eğilimleri ve ölçüsüz davranışlarıdır.¹⁵ Dolayısıyla Ebû Nuvâs'ın, çağının düzgün kabul edilen pek çok anlayışına aykırı tutum sergileyen bir menfi kahraman vasfıyla kimlik kazandığını düşünmek mümkündür. Ebû Nuvâs, döneminin İslam dünyasının merkezinde yaşamaktadır; ama yalnızca İslam'ın haram kıldığı sarhoşluğu şiirlerinde açıkça yüceltmekle kalmamakta, çok daha büyük günahlar işlediğini dahi çekinmeden ikrar etmektedir. Örneğin; tüm semavi dinlerde yasaklanan livata günahını işlediğini, kinayelere yahut üstü kapalı ifadelerle başvurmaksızın, açıkça anlatmaktadır.¹⁶ Kadim edebiyat tarihçileri, Ebû Nuvâs'ın Cenân isimli bir cariyenin haricinde, hiçbir kadına gerçekten sevgi beslemediğini öne sürmektedir.¹⁷ Bu nedenle, şairin kadın sevgisinden bahsettiği şiirlerinin inandırıcı olmadığı düşünülmektedir. Ebû Nuvâs'ın mahbub-perest eğilimli şiirlerine, sûfilerinki gibi ilahi bir mana yüklenmemektedir. Hamriyye konusu ile sapkın mahbub-perest ilişkilere dair anlatılar, bazen kasidelerinde iç içe geçmiş şekilde karşımıza çıkmaktadır.¹⁸ Ebû Nuvâs, Arapların kahramanlık çağlarının mazide kaldığı bir dönemin şairidir. O, ne İslam öncesinde savaşçılıkla övünen kahraman nazım ustalarına ne de İslam'ın ilk yıllarında şiirlerini dinlerinin müdafaası-

¹⁴ Ignace Goldziher, *Klasik Arap Literatürü*, çev. Rahmi Er - Azmi Yüksel (Ankara: Vadi Yayınları, 2012), 118-119.

¹⁵ Goldziher, *Klasik Arap Literatürü*, 118-119.

¹⁶ Omar Merzoug, "Abû Nuwâs, le poète et l'homosexuel", *Tumultes* 45 (2013), 37.

¹⁷ Ebû'l-Ferec Alî el-İşfehânî, *Kitâbu'l-Eğâni*, thk. İhsân Abbâs - İbrahim es-Se'âfin (Beyrut: Dâr Şâdir, 1429/2008), 20/17.

¹⁸ Ritter, "Ebû Nuvâs", 4/41-43.

na adayan Müslüman şairlere benzemektedir. Emevî döneminin kadim Arap kahramanlığını yücelten şiir anlayışı da onun düşünce dünyasından bir hayli uzaktır.

Ebû Nuvâs'ın geleneksel Arap düşünce biçimlerine karşı çıkmasının nedenlerini, onun etnik kökeninde yahut daha doğru bir tabirle mensup olduğu sosyal sınıfta aramak mümkündür. Ebû Nuvâs, kökenleri itibarıyla *muvelled* bir şair olarak değerlendirilmektedir.¹⁹ Bilindiği üzere, Arap geleneklerinde, babası Arap, annesi yabancı olan yahut hem babası hem de annesi yabancı olan kişiler, *muvelled* olarak kabul edilmektedir.²⁰ Dolayısıyla Ebû Nuvâs, safkan Arap olmasalar da Arapların arasında doğup büyümüş olan bu şairler topluluğunun (el-muvelledûn) içerisinde sınıflandırılmakta ve onların öncüsü addedilmektedir.²¹ Çok kültürlü bir yapının içerisinde yetişmiş olan bu şairler, Arap şiirinde bazı yenilik hareketlerinin de öncüsü olmuşlardır. Bu bağlamda, Arap edebiyatı eleştirmenleri tarafından, Ebû Nuvâs'ın ilk *muḥdesûn* şairlerinin en mükemmel temsilcisi olarak kabul edildiği belirtilmelidir. Hatta eski şairlerin arasında İmru'u'l-Kays'ın (ö. 540 [?]) yerleştirildiği yüksek makama, modern şairler arasında Ebû Nuvâs'ın yerleştirilmesi gerektiği öne sürülmektedir. Bu noktada, onunla yalnızca Beşşâr b. Burd'un (ö. 167/783-84) yarışabileceği söylenmektedir.²²

Hakikaten Ebû Nuvâs, Arap edebiyatındaki *muḥdes* şairler arasında, çok yönlülüğüyle temayüz eden en bariz isimlerdendir. Onun çok yönlülüğünün en basit göstergesini, divanının ana başlıklarında bulmak mümkündür. Ebû Nuvâs Divanı, konularına göre tasnif edilmiş, elimizdeki mevcut ilk divandır. Bilindiği üzere, daha önceki şiir koleksiyonları, çoğunlukla şiirin kafiye harfinin esas alınmasıyla, daha ziyade alfabetik sıraya göre tertiplenmiştir. Öte yandan Ebû Nuvâs'ın Ebû Bekr eş-Şûlî tarafından hazırlanan divanı, konularına göre ayrılmış on bölümden oluşmaktadır.²³ Bu konuları şöyle sıralamak mümkündür:

¹⁹ Cafer Hureybânî, Ebû Nuvâs: *el-Ḥasen b. Ḥânî*, (Beirut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1990), 18.

²⁰ Kemal Tuzcu, *Arap Şiirinde Muvaşşah* (Ankara: Tiydem Yayıncılık, 2011), 18.

²¹ Goldziher, *Klasik Arap Literatürü*, 118-119.

²² Wagner, "Abû Nuwâs", 1/143-144.

²³ G. Schoeler, "Bashshâr b. Burd, Abû'l-'Atâhiyah and Abû Nuwâs", *Abbasid Belles-Lettres*, ed. Julia Ashtiany vd. (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), 290.

1. *hamriyyât* (şarap şiirleri), 2. *ıardıyyât* (av şiirleri), 3. *medih* (methiye şiirleri), 4. *hicâ'* (hiciv şiirleri), 5. *muzekkerât* (oğlanlara söylenen aşk şiirleri), 6. *mu'ennesât* (kadınlara söylenen aşk şiirleri), 7. *mucûn* (müstehcen şiirler), 8. *mu'âtebât* (paylama şiirleri), 9. *merâsî* (mersiye şiirleri), 10. *zuhdiyyât* (züht şiirleri).²⁴

Bu makalenin amacı, Ebû Nuvâs'ın *hamriyyât*nı şekillendirirken hangi kaynaklardan beslendiğini, kendisine ilham veren seleflerinin kimler olduğunu ve şiir nazmında takip ettiği metodolojisini, bilimsel bir yöntemle incelemeye tabi tutmaktır. Hamriyyât türü, klasik Arap şiirinde çok önemli ve kapsamlı bir yer işgal etmektedir. M. Faruk Toprak'ın Arap şiirinde ismi geçen şarap adlarını ve bazı hamriyyât terimlerini ele aldığı özgün makalesi, bu alandaki öncü çalışmalardan-
dır.²⁵ Keza Toprak'ın danışmanlığında, Yaşar Daşkiran tarafından hazırlanmış, Ebû Nuvâs'ın şiirlerindeki hiciv konusunu ele alan bir yüksek lisans tezi bulunmaktadır.²⁶ Ayrıca Yahya Suzan'ın Ebû Nuvâs'ın *zuhdiyyeleri*ni tetkik ettiği bir makalesi mevcuttur.²⁷ Bu alanda son olarak, Abdussamed Yeşildağ'ın Arap şiirindeki şarap imgesini incelediği, Arapça kaleme alınmış bilimsel bir makalesi yayımlanmıştır.²⁸

2. Ebû Nuvâs'ın Hamriyyât Nazmını Öğrenmesi

Ebû Nuvâs'ın şiir sanatıyla iştigal etmeye başlaması, muhtemelen bu konuda aldığı temel bir eğitimin ardından gerçekleşmiştir. Nitekim o, bir beyanında şöyle söylemektedir: “*Aralarında el-Hansâ' ile Leylâ'nın da bulunduğu altmış kadından (manzumeler) rivayet edene kadar, şiir söylemedim.*”²⁹ Arap edebiyatında şarap temalı şiirlerin daha ziya-

²⁴ Bk. Ebû Nuvâs, *Divânu Ebî Nuvâs bi-rivâyeti's-Şûli*, thk. Behcet Abdül-Gafûr el-Ĥadîsî (Abu Dabi: Hey'etu Ebû Zabî li's-Şekâfe ve't-Turâs, 1431/2010), 720.

²⁵ M. Faruk Toprak, “Arap Şiirinde Adı Geçen Şarap Adları ve Bazı Hamriyyat Terimleri”, *EKEV Akademi Dergisi* 2/3 (2000), 169-194.

²⁶ Yaşar Daşkiran, *Ebu Nuvâs'ın Şiirlerinde Hiciv* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004).

²⁷ Yahya Suzan, “Ebû Nuvâs ve Zühdiyyeleri”, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 10/20 (2012), 63-90.

²⁸ Abdussamed Yeşildağ, “Arap Şiirinde Şarap”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7/1 (Ocak 2017), 281-316.

²⁹ Mustafa Sadık er-Râfî'î, *Târîhu âdâbi'l-'Arab*, haz. Abdullah el-Munşâvî – Mehdi el-Behkîrî (Mansûre: Mektebetu'l-İmân, ts.), 2/64. ; Burada özellikle el-Ĥansâ'nın mersiye şairi olduğunu belirtmek gerekir. Mersiyelerinin dışında şiir sanatının pek

de erkekler tarafından nazmedildiği doğrudur. Ne var ki Ebû Nuvâs, şiir sanatına dair öğrenim görmeye başladığında, bir şekilde kendinden önceki şairlerin kasidelerindeki hamriyyât bölümleriyle tanışmış olmalıdır. Çocukluğunda almış olabileceği bu dersler bir tarafa bırakıldığında, hamriyyât sanatına dair ilk ciddi eğitimini, sapkın hocası Vâlibe b. el-Ḥubâb'dan aldığını öne sürmek yanlış olmayacaktır.

Vâlibe, aşk ve müstehcenlik şiirlerinin yanı sıra, nazmettiği şarap temalı manzumeleriyle de tanınmaktadır. Ebû Nuvâs'ın gençliğinden ve yakışıklılığından etkilenerek hocalığını üstlenmesi, delikanlının ahlaksızlığa olan meylini daha da arttırmış olmalıdır. Özellikle Ebû Nuvâs'ın geleneksel değerlere karşı çıkan tavrının ve şarap düşkünlüğünün ardında, Vâlibe'nin büyük etkisi vardır. Nitekim Ebû Nuvâs, hocası tarafından Kûfe'ye götürüldüğünde, şiir ve şarap meclisleriyle tanışmıştır.³⁰ Hatta Vâlibe ile Ebû Nuvâs'ın arasında erotik bir ilişkinin olduğu dahi öne sürülmektedir. Geleneksel bir anekdot, nüktedan bir dille, Vâlibe'nin Ebû Nuvâs'ı bizzat şeytanın buyruğuyla öğrenciliğine kabul ettiğini anlatmaktadır. Bu rivayete göre, İblis bir gün Vâlibe'nin rüyasında belirmiş ve ona şunları söylemiştir: “*Ben [Hz.] Muhammed'in ümmetini saptıracağım. Şiirlerinin tatlılığından dolayı tüm riyakârların ve âşıkların kalplerine onun (yani Ebû Nuvâs'ın) sevgisini ekmeden rahat etmeyeceğim.*” Bunun üzerine Ebû Nuvâs'ın yeteneğinin farkına varan Vâlibe'nin, onu şiir sanatı hususunda cesaretlendirdiği kurgulanmaktadır. Bu hikâyenin farklı versiyonları da mevcuttur.³¹

Geleneksel yaklaşımın Ebû Nuvâs'ı şeytanla ilişkilendirmesi şaşırtıcı değildir. Nitekim Ebû Nuvâs dinin yasakladıklarını alenen yapan, hatta mekruh görülen her türlü fiilin ifasını tavsiye eden biridir. Üstelik Ebû Nuvâs'ın şiirlerinde, şeytanla kurulan ilişkilerin konu edildiği bazı beyitlere de rastlanmaktadır. O, şeyhi olarak gördüğü iblis için “amca”

az dalında eser vermiştir. Dolayısıyla hamriyye şairi değildir. Ebû Nuvâs'ın ondan esinlenmiş olabilecekleri, yalnızca nazım teknikleri ve üslubuyla sınırlıdır. Bk. Esat Ayyıldız, “el-Hansâ' Bint 'Amr: Eski Arap Şiirinde Öncü Bir Mersiye Şairi Hanım”, *Mütefekkir* 7/13 (Haziran 2020), 201–224.

³⁰ Hureybânî, *Ebû Nuvâs: el-Ḥasen b. Hâni'*, 19–20.

³¹ Bk. Khalil Shaikh, *Der Teufel in der modernen arabischen Literatur: Die Rezeption eines europäischen Motivs in der arabischen Belletristik, Dramatik und Poesie des 19. und 20. Jahrhunderts* (Berlin: Klaus Schwarz Verlag, 1986), 40.

kelimesini kullanmakta, hatta dinleyicilerini ona itaat etmeye davet etmektedir.³² Ebû Nuvâs'ın şeytan figürünü bu şekilde şakacı bir tavırla işlemesi, hocası Vâlibe'den tevarüs ettiği üslubun en bariz kullanımlarındanır.³³ Vâlibe'nin tedrisatının etkisini, Ebû Nuvâs'ın başka dizelerinde ve farklı kullanımlarında da bulmak mümkündür.³⁴

3. Ebû Nuvâs'ın Hamriyyâtına İlham Veren Selefler

İslam öncesi Arap şiirinde şarap ve içki âlemlerinin betimlendiği dâhili bölümler, uzun bir geçmişe uzanmaktadır. el-Hîra muhiti, söz konusu dönemin en önemli içki merkezlerinden birisi olarak sivrilmiştir. 'Adî b. Zeyd (ö. yk. 600), Tarefe b. el-'Abd (ö. 564 [?]), el-A'sâ (ö. 7/629 [?]), el-Esved b. Ya'fur en-Nehşelî (ö. yk. 600), el-Munehhel el-Yeşkurî (ö. yk. 603) ve el-Murakkiş el-Aşgar (ö. 570 [?]), İslam öncesinde söyledikleri şarap şiirleriyle ön plana çıkan şairlerdendir.³⁵ Bahsi geçen şairler, gelecek kuşakların üzerinde muhakkak ki önemli izler bırakmışlardır. Ancak bu dönemin şiirlerinde, tek temalı ve bağımsız olan şarap kasidelerine neredeyse hiç rastlanmamaktadır. Buna rağmen 'Adî b. Zeyd'in bu konuda bir istisna olabileceğini belirtmek gerekir. Mamafih 'Adî'nin şiirlerinin müstakil ürünler mi yoksa politematik bir kasidenin ayrılmış bir parçası mı olduğunu söylemek güçtür.³⁶ Erken dönem şairleri arasında, Ebû Nuvâs'ın üzerinde en çok etkiyi bırakan kişinin 'Adî olması muhtemeldir. Bunun yanı sıra Ebû Nuvâs'ın kendi hamriyyât metodolojisini geliştirirken, önceki şairlerden bir şekilde etkilendiğini söylemek mümkündür. Örneğin; İslam öncesinde el-A'sâ şarabı horozun gözüne benzetmekte, Emevî döneminde Ömer b. Ebî

³² Gregor Schoeler, "Iblis in the Poems of Abū Nuwās", *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* 151/1 (2001), 44.

³³ Philip F. Kennedy, *Abu Nuwas: A Genius of Poetry* (Oxford: Oneworld, 2012), 3-4. ; Abbās Mahmūd el-'Akkād, *Ebû Nuvâs: el-Hasen b. Hâmî*, (Kâhire: Hindâvî, 2013), 90.

³⁴ Bk. Philip F. Kennedy, *The Wine Song in Classical Arabic Poetry: Abū Nuwās and the Literary Tradition* (Oxford: Clarendon Press, 1997), 50.

³⁵ Hermann Ferga, "Aux origines de la poésie bachique arabe de 'Adî b. Zayd à al-A'sâ al-Kabîr", *Bulletin d'études orientales* 56 (2004-2005), 109.

³⁶ Kirill Dmitriev, "Poetiçeskaya škola al-Hîry i istoki arabskoy vinnoy poesii na primere qâfiyyi 'Adî ibn Zayda al-'Ibâdî", *Symbol* 58 (2010), 329-330.

Rebî'a (ö. 93/711-12) aynı teşbihi işlemekte ve daha sonra bu kullanıma Ebû Nuvâs'ın dizelerinde de rastlanmaktadır.³⁷

Emevî döneminin şarap şairleri de Ebû Nuvâs'a ilham vermiş olmalıdır. Örneğin; el-Ahṭal (ö. 92/710-11) dönemin en önemli hamriyyât şairlerinden biridir.³⁸ Ne var ki Ebû Nuvâs'ın üzerinde en büyük etkiyi bırakan Emevî dönemi şairi, bizzat Emevî Halifesi el-Velîd b. Yezîd'dir (ö. 126/744). Bu durum, kadim edebiyat tarihçilerinin dahi gözünden kaçmamıştır. Dolayısıyla el-Velîd'in bazı önemli hususlarda, Ebû Nuvâs'ın ve hamriyyât temasını işleyen diğer Abbâsî şairlerinin öncüsü olduğunu öne sürmek yanlış olmayacaktır. Ebû'l-Ferec el-İşfehânî (ö. 356/967), pek çok şairin el-Velîd'in şiirlerinden esinlendiğini ve bunları kendi şiirlerinde kullandıklarını; ama el-Velîd'in manzumelerinden bilhassa Ebû Nuvâs'ın ilham aldığını beyan etmektedir. Ebû'l-Ferec tarafından, burada *sellî* tabirinin kullanıldığını belirtmek gerekir. Diğer bir deyişle bu önemli edebiyat âlimi, Ebû Nuvâs'ın, el-Velîd'in şiirlerini, anlamlarına dokunmadan, yalnızca kelimelerini değiştirmek suretiyle kendisine mal ettiğini öne sürmektedir.³⁹

Ebû Nuvâs'tan önceki en belirgin müstakil şarap şiirlerini nazmeden kişinin el-Velîd olduğunu vurgulamak gerekir. Onun şiirlerinde hamriyyât, önceki şairlerin ürünlerinin aksine, yalnızca kasidenin belirli bir kısmında yer alan bir alt tema değildir. Onun şaraba dair kıtalar halinde söylediği bazı şiirleri, konu ve anlam açısından bütünlüğe sahiptir.⁴⁰ el-Velîd ile Ebû Nuvâs'ın hamriyyeleri birbirlerine son derece benzemektedir. el-Velîd'in şiirlerindeki şaraba ilişkin pek çok tipik motif, Ebû Nuvâs'ın kasidelerinde de karşımıza çıkmaktadır. Hayattan keyif alınması için yapılan çağrı, şarapla madenlerin yahut ateşin mukayese edilmesi ve özellikle günahkâr düşüncelerle aynı anda ortaya

³⁷ Toprak, "Arap Şiirinde Adı Geçen Şarap Adları ve Bazı Hamriyyat Terimleri", 169-170.

³⁸ Esat Ayyıldız, "el-Ahtal'in Emevilere Methiyeleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 57/2 (2017), 944.

³⁹ Ebû'l-Ferec Alî el-İşfehânî, *Kitâbu'l-Eğânî*, 7/18.

⁴⁰ Nevzat H. Yanık, *Arap Şiirinde Tasvir* (Erzurum: Fenomen Yayınları, 2010), 115-117.

çıkan affedilme umudu, el-Velîd ile Ebû Nuvâs'ın başvurduğu benzer kullanımlara örnek olarak verilebilir.⁴¹

Ebû'l-Hindî (ö. 180/796), Ebû Nuvâs'ın hamriyyâtını derinden etkileyen son şair olarak gösterilebilir. Hatta Ebû'l-Hindî'nin Ebû Nuvâs'ın şarap şiirlerinde en büyük tesiri bırakmış olan şair olduğunu öne sürenler bulunmaktadır.⁴² Ebû'l-Hindî tarafından hamriyyât temasının gelişimine yapılan katkı, yeterince takdir edilmemektedir. Onun hakkındaki bazı anlatıların ve bazı şiirlerinin, ilerleyen yıllarda kendisinden daha meşhur olan seleflerine mal edilmiş olması ihtimali, her zaman söz konusudur.⁴³ Elbette bu yanlışlıkların boyutunu tespit etmek imkân dâhilinde değildir. Öte yandan eldeki verilerden hareketle, Ebû Nuvâs ile aralarındaki bazı benzer kullanımlar tespit edilebilmektedir. Örneğin; Ebû'l-Hindî hamriyye temalı bir kıtasında, öldüğünde şarap üretilen bir bağa gömülmek istediğini söylemektedir:

إِذَا حَانَتْ وَفَاتِي فَادْفِنُونِي
وَإِبْرِيْقًا إِلَى جَنْبِي، وَطَاسًا
بِكْرَمٍ وَاجْعَلُوا زَقًّا وَسَادِي
يُرَوِّي هَامَتِي وَيَكُونُ زَادِي

Vefat vaktim geldiğinde, beni bir bağa defnedin! (Şarap dolu bir) kurbayı da yastığım yapın!

*(Mezarımın başında dikilen gamlı intikam) baykuşunu sulayacak ve benim (de) azağım olacak bir ibrik ve bir tas (koyun) yanına!*⁴⁴

Ebû'l-Hindî'nin bu şiirindeki ifadelerine çok benzer bir anlatımın, ilerleyen yıllarda Ebû Nuvâs tarafından da kullanıldığı gözlemlenmektedir. Örneğin; bir kasidesinin son beytinde şunları söylemektedir:

إِذَا مِتُّ فَادْفِنِّي إِلَى جَنْبِ كَرَمَةٍ
تُرَوِّي عِظَامِي بَعْدَ مَوْتِي عُرُوقَهَا

*Eğer ben ölürsem, beni bir asmamın yanına defnedin! Böylelikle onun kökleri, ölümümün ardından, kemiklerimin susuzluğunu gidermiş olsun.*⁴⁵

⁴¹ G. J. H. van Gelder, "Khamriyya", *Encyclopedia of Arabic Literature*, ed. Julie Scott Meisami - Paul Starkey (Londra-New York: Routledge, 1998), 2/433-435.

⁴² Schoeler, "Bashshâr b. Burd, Abû'l-'Atâhiyah and Abû Nuwâs", 291.

⁴³ Bruno Paoli, "Deux études sur la poésie bachique arabe: 1. Les précurseurs d'al-Hîra", *halshs-00366836* (2008), 1.

⁴⁴ Ebû'l-Hindî, *Dîvânü Ebî'l-Hindî*, haz. Abdullah el-Cubûrî (Bağdat: Mektebetu Endelus, 1970), 25-26.

⁴⁵ Ebû Nuvâs, *Dîvânü Ebî Nuvâs el-Hasan b. Hânî' el-Hakemî*, thk. Ewald Wagner (Stuttgart: Franz Steiner Wiesbaden GMBH, 1408/1988), 3/222-223.

4. Ebû Nuvâs'ın Hamriyyâtının Özellikleri

Ebû Nuvâs'ın hamriyyâtına doğrudan veya dolaylı yollardan ilham veren şairlere değindikten sonra, onun bu sahadaki tartışılmaz üstünlüğünü vurgulamak gerekir. Seleflerinden esinlenmesi dolayısıyla, Ebû Nuvâs'ın tam bir yenilikçi olmadığını düşünenler vardır. Mamafih onun hamriyyeleri, nicelik, çok yönlülük ve kalite açısından tüm seleflerini geride bırakmıştır.⁴⁶ Elbette bu durumda, yaşadığı çağın şiirsel sıçramalara elverişli bir ortam hazırlamış olmasının da önemli rolü vardır. O, şiirlerinde motif seçimleri yaparken, özgürce hareket etmekten çekinmemiştir. Anlaşıldığı kadarıyla, onu kınayan kişilerin yaptığı eleştiriler bile şairi engellemeye yetmemiştir. Nitekim bazı kasidelerinin giriş kısımlarını, kendisini şarap içtiği için kınayan kişilerin iddialarının çürütülmesine ayırmıştır. Örneğin; bu minvaldeki bir kasidesi şöyledir:

وَتَلِكْ لَعْمَرِي خُطَّةٌ لَا أُطِيقُهَا	وَلَا حِ لَحَانِي كَيْ يَجِيءَ بِيَدَعَةٍ
تُوَوِّتُ وَزْرًا فَادِحًا مِّنْ يَدَوْقِهَا	لَحَانِي كَيْلَا لَا أَشْرَبَ الرَّاحَ إِنَّهَا
عَلَيْهَا لِأَنِّي مَا حَبِيبَتْ رَفِيقُهَا	فَمَا زَادَنِي اللَّاحُونَ إِلَّا لِحَاجَةً
وَهَذَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَدِيقُهَا؟	أَأَرْفُضُهَا وَاللَّهِ لَمْ يَرْفُضِ اسْمَهَا
وَقَهْوَتُنَا فِي كُلِّ حِينٍ تَفُوقُهَا	هِيَ الشَّمْسُ إِلَّا أَنَّ لِلشَّمْسِ وَقْدَةً
فَمَا خِدْنَا فِي الدَّهْرِ إِلَّا رَحِيقُهَا	فَنَحْنُ وَإِنْ لَمْ نَسْكُنِ الْخُلْدَ عَاجِلًا
فَأَيُّهَا إِلَى وَقْتِ الْمَمَاتِ شَقِيقُهَا	فَيَا أَيُّهَا اللَّاحِي اسْقِنِي ثُمَّ عُنِّي

Bir kınayıcı, bir bidat ortaya koymak için beni kınamıştır. Ömrüme yemin olsun ki, bu benim katlanabileceğim bir plan değildir.

Şarap içmemem için beni kınadı! (Dediklerine göre, şarap) kendisini tadanlara büyük bir günah miras bırakmaktaymış.

Beni kınayanlar, sadece benim (sarhoşluk) hususundaki inatçılığımı arttırmışlardır. Yaşadığım müddetçe (şarabın) yoldaşı olacağım.

Allah (şarabın) ismini (kitabında anmışken) ve de Emîru'l-Mu'minîn (dediğimiz halifemiz şarabın) dostuyken, ben mi onu bırakmalıyım?

(Şarap) güneştir. Ne var ki güneş yakıcıdır. Bizim içkimizse her zaman (güneşin güzelliğine) üstün gelmektedir.

⁴⁶ Van Gelder, "Khamriyya", 2/433-435.

Ebediyet (yurdu olan cennette) kısa bir anlığın dahi oturamasak bile, bizim (bu dünyadaki) yegâne dostumuz şaraptır.

*Öyleyse ey beni kımayan kişiler, bana (şarap) sunun ve bana şarkı söyleyin! Ölüm anına kadar (şarabın) kardeşiyim ben.*⁴⁷

Ebû Nuvâs'ın kasidelerinin girişinde tercih ettiği diğer önemli bir motif ise terk edilmiş diyarlar üzerinde ağlanmak yerine, şarap zevkine teslim olunmasının tavsiye edilmesidir. Onun bu yaklaşımı, İslam öncesi şairleri tarafından klişeleştirilmiş olan *aflâl* (sevgilinin yurdunun kalıntıları üzerinde ağlama) geleneğine yapılmış bir başkaldırıdır. Diğer bir deyişle o, şiir nazmında artık ağır üsluplara ve geleneksel klişelere meyledilmemesi gerektiğini savunmaktadır. Örneğin; bu minvaldeki bir kasidesinde, erken dönem şairlerini ve onların modern taklitçilerini alaya alarak şunları söylemektedir:

واقفاً ما ضَرَّ لو كانَ جَلَسَ	قُلْ لِمَنْ يَبْكِي عَلَى رَسْمِ دَرَسَ
مثل سَلَمَى و لَيْبَى و خَنَسَ	تَصِفُ الرَّبْعَ و مَنْ كانَ بِهِ
وَأَصْطَبِحَ كَرَحِيَّةً مِثْلَ القَبَسِ	اتْرَكَ الرَّبْعَ و سَلَمَى جَانِباً

Ayakta dikilip eski izlerin üzerinde ağlayana şunu söyle ki, otursaydı da bir zararı olmazdı.

(Bahar zamanı konaklanan) yurdu ve orada ikamet etmiş olan Selma, Lubeynâ ve Hanes'i tasvir ediyorsun.

*Yurdu da Selma'yı da bir kenara bırak! (Bunun yerine) sabah vakti ateş gibi olan Kerh şaraplarından iç!*⁴⁸

Ebû Nuvâs'ın bu minvaldeki şiirlerini çeşitlendirmek mümkündür. Örneğin; bir kasidesinde, göç edenlerin artlarında bıraktıkları izlerin peşine düşen şairlerle dalga geçerek şarap satıcısının peşine düştüğünü belirtmektedir. Ayrıca o, kadim Arap kabilelerinin şiirlerde çokça zikredilmesini alaycı bir dille eleştirmektedir:

وَعَجْتُ أَسْأَلُ عَنْ خَمَارَةِ البَلَدِ	عَاجَ الشَّقِيِّ عَلَى رَسْمِ يُسَائِلُهُ
لَا دَرَّ دَرَكٌ قُلْ لِي مَنْ بَنُو أَسَدِ	يَبْكِي عَلَى طَلَلِ المَاضِيْنَ مِنْ أَسَدِ
لَيْسَ الأَعَارِيْبُ عِنْدَ اللّهِ مِنْ أَحَدِ	وَمَنْ تَمِيمٍ وَمَنْ قَيْسٍ وَلَفُهْمَا
وَلَا صَفَا قَلْبُ مَنْ يَضْبُو إِلَى وَتَدِ	لَا جَفَّ دَمْعُ الَّذِي يَبْكِي عَلَى حَجَرِ

⁴⁷ Ebû Nuvâs, *Divânu Ebî Nuvâs el-Hasan b. Hâni' el-Hakemî*, 3/222-223.

⁴⁸ Ebû Nuvâs, *Divânu Ebî Nuvâs*, thk. İskender Âsâf (Mısır: Maṭba'atu'l-'Umûmiyye, 1898), 299.

Taliksiz adam, (sevgilisinin ardında bıraktığı) bir kalıntıya soru sormak için yol aldı. Ben de kentin şarap satıcısını sormak için yol aldım.

(Bahsi geçen kişi), Esed (kabilesinden) geçmişte kalmış kimselerin kalıntılarına ağlıyor. Hayır görmeyesin, söyle bana Benû Esed de kim?

Temûm kim? Kays kim? Bu ikisinin intisabı (ne)? Allah'ın nazarında, (bu) Bedevîler (mühim) kimse(ler) olamaz.

Taşların (ardından) ağlayanların gözyaşı hiç kurumasın! Çadır kazığına hasret duyanların kalbi de rahatlık bulmasın!⁴⁹

Ebû Nuvâs'ın hamriyyelerinin ana teması, tahmin edileceği üzere, şarabın tasvir edilmesidir. Onun hamriyyelerinde kaliteli şarapların kokusundan, eskiliğinden ve gücünden bahsedilmekte, içenlerin üzerinde bıraktığı etkilerden konu açılmaktadır. Bu şiirlerde en çok dikkat çeken kullanımlardan birisi, şarabın kıymetli madenlerle ve ılık kaynaklarıyla mukayese edilmesidir. Şarap servisi yapan ve bazen yanlarında taşıdıkları enstrümanlarla misafirlerini eğlendiren erkek ve kadın sakiler, genellikle şiirlerde önemli bir yer işgal etmektedir. Örnek vermek gerekirse, Ebû Nuvâs'ın kısa bir hamriyyesinde, burada sıralanan pek çok figürün kullanıldığını görmek mümkündür. Ayrıca şairin manzumesinin başlangıcında, kadim Arap şiirinde çokça kullanılan Leylâ ve Hind gibi geleneksel kadın isimleriyle dalga geçiliyor olması da dikkat çekicidir:

وَأَشْرَبْتُ عَلَى الْوَرْدِ مِنْ حَمْرَاءِ كَالْوَرْدِ	لَا تَبْكُ لَيْلَى، وَلَا تَطْرُبْ إِلَى هِنْدِ
أَحَدَتَهُ حُمْرَتَهَا فِي الْعَيْنِ وَالْحَدِّ	كَأَسَا إِذَا انْحَدَرْتُ فِي حَلْقِ شَارِبِهَا
مِنْ كَفِّ لَوْلُؤَةٍ مَمَشُوقَةٍ الْقَدِّ	فَالْحَمْرُ يَاقُوتَةٌ، وَالكَأْسُ لَوْلُؤَةٌ
حَمْرًا فَمَا لَكَ مِنْ سُكَّرِينَ مِنْ بُدِّ	تَسْقِيكَ مِنْ عَيْنِهَا حَمْرًا، وَمِنْ يَدِهَا
شَيْءٌ خُصِصْتُ بِهِ مِنْ بَيْنِهِمْ وَحَدِي	لِي نَشُوتَانِ، وَلِلنَّدْمَانِ وَاحِدَةٌ

Leylâ için ağlama; Hind hususunda da hezeyana kapılma! (Ancak) güllerin üzerinde, gül kırmızısı (şaraplardan) iç!

İçicisinin boğazına indiğinde, kırmızılığım göz(lere) ve yanaklara taşıyan bir kadeh (şaraptan içiver)!

Şarap, yakut (cevheridir). Narin yapılı bir cariye'nin elinden (sunulan) kâse ise incidir.

(Bahsettiğim bu kız), sana pınarından ve elinden şarap sunan (bir cariye-dir). (İşte bu yüzden) iki misli sarhoş olman kaçınılmaz bir durum.

⁴⁹ Ebû Nuvâs, *Divânü Ebî Nuvâs*, 266.

(Bu nedenle) benim için iki (misli) sarhoşluk vardır; içki arkadaşlarım içinse yalnızca bir tane. Bu, onların arasından yalnızca bana mahsus bir durumdur.⁵⁰

Ebû Nuvâs'ın hamriyyâtında, Abbâsî döneminin çevresel şartları da geniş ölçüde etkili olmuştur.⁵¹ Bilindiği üzere şair, yaşadığı çağın önemli meyhanelerinin müdavimidir. Şiirlerinde, neredeyse Bağdat ve civarındaki tüm meyhanelerin bahsi geçmektedir. Şarabının hoşluğuyla şöhret kazanmış bu mekânlar, sundukları içkinin niteliğiyle birlikte şiirlerine konu olmaktadır.⁵² Döneminin meyhanelerinin çiçeklerle süslenmesinin ve şarap meclislerinin kimi zaman bahçelerde tertiplenmesinin neticesinde, hamriyyelerinde bahçe ve çiçek tasvirlerine geniş ölçüde yer verildiği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, onun en meşhur betimlemesinin, Sâsânî dönemine ait, süslü motiflerle bezenmiş bir altın kâseye ilişkin olduğu belirtilmelidir. Ebû Nuvâs bazı uzun kasidelerinde, oldukça inandırıcı bir üslupla, kendisinin ve içki arkadaşlarının geceleyin yola çıktıklarını ve Hıristiyan, Zerdüşt yahut Yahudi olan şarap tüccarlarını kendilerine içki satmaları için nasıl ikna etmeye çalıştıklarını anlatmaktadır.⁵³ Satıcıyla yapılan konuşmayı, günün ilk ışıklarına kadar süren âlemin ve tüketilen şarabın betimlenmesi izlemektedir.⁵⁴ Bu makalenin sonunda, Ebû Nuvâs'ın söz konusu kullanımlarının açıkça görülebileceği iki uzun kasidesi, Türkçe tercümeleriyle birlikte verilecektir.

Müstehcen ifadeler kullanmaktan çekinmeyen Ebû Nuvâs'ın, şarap temalı şiirlerinde, zevksiz kullanımlara ve pek çok kapalılığa yere verdiği savunulmaktadır. Bu durum, şairin psikolojisi ile ilişkilendirilmekte ve ruhunda şarabın kadının yerini aldığı öne sürülmektedir. Bu bağlamda, kadın temalı dizelerde işlenen *aşk* ve *yoksunluk* gibi belirgin motiflerin, Ebû Nuvâs'ın betimlemelerinde şarap için kullanıldığı vurgu-

⁵⁰ Ebû Nuvâs, *Dîvânı Ebî Nuvâs bi-rivâyeti's-Şûlî*, 88.

⁵¹ Bk. Ali Kerim 'Îdân, *Hamriyyâtu Ebî Nuvâs: Dirâse fî dav'i 'ilmi'l-luğati'n-naşî* (Bağdat: el-Mustansiriye Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 1437/2016), 6.

⁵² Kenan Demirayak, *Abbâsî Edebiyatı Tarihi* (Erzurum: Şafak Yayın Dağıtım, 1998), 90.

⁵³ Schoeler, "Bashshâr b. Burd, Abû'l-'Atâhiyah and Abû Nuwâs", 292-293. ; bk. Jamel Bencheikh, "Poésies Bachiques d'Abû Nuwâs: Thèmes et personnages", *Bulletin d'études orientales* 18 (1963-1964), 55.

⁵⁴ Van Gelder, "Khamriyya", 2/433-435.

lanmaktadır. Nevzat H. Yanık'ın klasik Arap şiirindeki tasvir konusunu ele aldığı eserinde belirttiğine göre, Ebû Nuvâs'ın şiirlerindeki şarap betimlemelerinin net ve etkileyiciliği olduğunun fark edilmesi, yalnızca şairin ruhunun derinliklerine vâkıf olunmasıyla, yani kadınla şarabın iç içe geçtiğinin çözümlenmesiyle mümkün olabilmektedir.⁵⁵ Hakikaten de Ebû Nuvâs'a göre, şarap ile su, “evli” bir çift; şaraba verilen para, “başlık parası”; taze şarap da el değmemiş “bakire” bir kızıdır.⁵⁶

Ebû Nuvâs'ın h amriyyâtındaki dinsel boyut, nevi şahsına münhasır bir yapıya sahiptir. Şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla, şair işlediği günahların son derece farkındadır; ama onun bu günahkârlığı, garip bir affedilme umuduyla daima ilişkilidir.⁵⁷ Şair, yaşadığı dönemin günahlarında ve hatalarında hapsedilmiş birisidir. Şiirlerinde bazen dine cephe alıyor gibi görünmesine rağmen, onun bu tutumu, Beşşâr b. Burd'un durumundakinin aksine, yalnızca İslam'ın şarabı ve ahlaksız yaşam tarzını yasaklamasından ileri gelmektedir.⁵⁸ Ahlaki değerlerin belirsizleştiği bir çağda, Ebû Nuvâs'ın bizzat kendi arzusuyla, adeta bir menfi kahraman rolüne soyunduğunu yeniden hatırlatmak gerekir. Bu durumu, kadim zamanların pagan kahramanlarının artık savunulamamasıyla ilişkilendirenler vardır. Bazı âlimlerse Ebû Nuvâs'ın eylemlerini Şu'ûbî olmasının bir ifadesi olarak görmektedir. Hâlbuki Ebû Nuvâs'ın Şu'ûbî olduğu hususunda bir kesinlik yoktur.⁵⁹

Ebû Nuvâs'ın şiirlerindeki dil kullanımı incelendiğinde, dilinin işlediği konuya göre değişim gösterdiği gözlemlenmektedir. O, çöldeki yerel halktan aldığı Arapça eğitiminin bir yansıması olarak, şiirlerinde Bedevîlere has zor kelimelere yer vermekten çekinmemektedir. Bazen yaygın olmayan *ğarîb* kelimeleri tercih edebilmektedir. Ne var ki bu durum genellikle *ţardiyyât* temalı şiirlerinde ağırlık kazanmaktadır. Aşk temasına girdiğinde yahut nüktedanlık yapmak istediğinde, bazen

⁵⁵ Yanık, *Arap Şiirinde Tasvir*, 15.

⁵⁶ Wiebke Walther, *Kleine Geschichte der arabischen Literatur: von der vorislamischen Zeit bis zur Gegenwart*, (Münih: Verlag C. H. Beck, 2004), 64-65.

⁵⁷ Van Gelder, “Khamriyya”, 2/433-435.

⁵⁸ Furat, *Arap Edebiyatı Târîhi*, 267.

⁵⁹ Schoeler, “Bashshâr b. Burd, Abû'l-'Atâhiyah and Abû Nuwâs”, 294. ; Ebû Nuvâs'ın Şu'ûbiyye ile alakasını ele alan uzun bir makale için bk. Albert Arazî, “Abû Nuwâs fut-il şu'ûbite?”, *Arabica* 26/1 (1979), 1-61.

günlük konuşma diline ait ifadelerden yararlanabilmektedir. Hatta kimi zaman Farsçadan aldığı sözcükleri dahi kullandığı vakidir.⁶⁰ İran etkisinin yoğun olduğu bir çağda, Ebû Nuvâs'ın bazen Farsça kelimeler kullanmış olmasını, onun Pers savunuculuğu yaptığına yormak kesinlikle doğru olmayacaktır. Keza nevruzu kutlayan şiirler yazması yahut şarabı Anuşirvan'ın mirası olarak görmesi de muhtemelen döneminin resmîyetini alaya alma arzusundan ileri gelmektedir. Nitekim Arap kökenli olan babasından dolayı, Ebû Nuvâs kendisini Arap olarak görmektedir.⁶¹ Kaside nazmında standart Arapçayı oldukça düzgün şekilde kullanmaktadır. *Muḥdes* bir şair olarak, bilhassa tasvirlerinde, mukayeselerden ve metaforlardan yararlanmakta, söz sanatlarından istifade etmektedir.⁶² Şiirlerinde bazen önemsiz dilbilgisi hatalarına yahut çeşitli anlamsal yanlışlıklara rastlandığı doğrudur. Fakat nahiv âlimleri, bu hataları tespit etmiş olmalarına rağmen, Ebû Nuvâs'ın büyük bir şair olduğunu asla reddetmemektedirler.⁶³ Nitekim onun yaptığı hataların, selefi olan şairler tarafından da yapıldığı bilinmektedir.⁶⁴

Ebû Nuvâs'ın ḥamriyyât sahasında muazzam bir edebî miras bıraktığı ortadadır. Hatta onun etkisinin, Ortadoğu'nun sınırlarını aşarak Endülüs'e kadar ulaştığı vakidir. Örneğin; Ebû Nuvâs bazı şiirlerini bir muganniye'nin ağzından dökülen şarkılardan yapılmış bir alıntıyla bitirmektedir. Hatta bir keresinde bunu Farsça bir cümleyle dahi yapmaktadır. Onun bu kullanımı, Endülüs'teki *muvaşşah* şairleri için bir model olmuş olmalıdır. Bilindiği üzere, bu şairler şiirlerini, bir şarkıdan aldıkları, Endülüs diyalektinde yahut Avrupa'nın yerel lehçelerinde söylenmiş bir alıntıyla (*harce*) bitirmektedir.⁶⁵ Dolayısıyla Ebû Nuvâs'ın bu konuda Endülüslü şairlere ilham vermiş olması oldukça muhtemeldir.⁶⁶ Keza doğunun şarap şiirlerindeki belirgin bir ekol de Ebû Nuvâs'la başlamaktadır. Ebû Nuvâs'tan sonra gelen şairler, fazla

⁶⁰ Schoeler, "Abû Nuwâs", 1/41-43.

⁶¹ Alex Rowell, *Vintage Humour: The Islamic Wine Poetry of Abu Nuwas* (Londra: Hurst & Company, 2017), xlvii.

⁶² Schoeler, "Abû Nuwâs", 1/41-43.

⁶³ Ritter, "Ebû Nuvâs", 4/41-43.

⁶⁴ Wagner, "Abû Nuwâs", 1/143-144.

⁶⁵ Van Gelder, "Khamriyya", 2/433-435.

⁶⁶ Harce terimi, veşşâhın fasih dilden çıkıp el-Âmmî veya el-A'cemî şeklinde tabir edilen dile geçiş yapmasını ifade etmektedir. Bk. Tuzcu, *Arap Şiirinde Muvaşşah*, 96.

bir yenilik eklemeyen, çoğu zaman onun metodolojisine bağlı kalmışlardır.⁶⁷ Ondan sonra bu konuyla ilgilenen İbnu'l-Mu'tezz (ö. 296/908) ve Şafiyü'd-din el-Hillî (ö. 749/1348) gibi şairler, daima Ebû Nuvâs'a tabi olacaklardır.⁶⁸

5. Geleneksel Şiirin Alaya Alındığı, Meyhane Yolculuğunun ve İçki Âleminin Anlatımlarını İçeren Tipik bir Ebû Nuvâs Hâmriyesi

Aşağıdaki kaside, Ebû Nuvâs'ın metodolojisini genel hatlarıyla yansıtan tipik bir şiir örneğidir. Ebû Nuvâs, kasidesinin girişinde, klasik şairlerin izlediği üslubun terk edilmesini salık verdikten sonra, kendisini kadınların değil, şarabın büyülediğini beyan etmektedir. Biraz şaraptan bahsettikten sonra, geceleynin arkadaşlarıyla birlikte meyhaneye yaptığı yolculuğa değinmekte, meyhaneciyle girdiği diyalogu aktarmakta ve kendilerine sunulan şarabı betimlemektedir. Bu bağlamda, hizmetlerini gören cariyeler ile sakilerden bahsetmekte ve şahit oldukları içki âleminden detaylar aktarmaktadır:

وَمَا إِنْ سَبْتَنِي زَيْنَبُ وَكَعُوبُ
لَمَنْتَلِي فِي طَوْلِ الزَّمَانِ سَلُوبُ
خَيَالِ بِهَا بَيْنَ الْعِظَامِ ذَيْبُ
فَلَيْسَ لَهُ عَقْلٌ يُعَدُّ أَدِيبُ
تُنَازِعُهَا نَحْوَ الْمُدَامِ قُلُوبُ
قُصُورٌ مُنِيفَاتٌ لَنَا وَدُرُوبُ
وَلَيْسَ سِوَى ذِي الْكَبِيرِيَاءِ رَقِيبُ
وَعَاوَدَهُ بَعْدَ الرُّقَادِ وَجِيبُ
وَأَيُّقِنَنَّ أَنَّ الرَّحْلَ مِنْهُ خَصِيبُ
لَهُ طَرَبٌ بِالزَّائِرِينَ عَجِيبُ
لَنَا وَهُوَ فِيمَا قَدْ يَطُنُّ مُصِيبُ
فَمَنْزِلُكُمْ سَهْلٌ لَدَيْ رَحِيبُ
وَكُلُّ الَّذِي يَبْغِي لَدَيْهِ قَرِيبُ
فَإِنَّ الدُّجَى عَنْ مُلْكِهِ سَبِيبُ
لَهَا مَرَحٌ فِي كَأْسِهَا وَوُثُوبُ
نَسِيمٌ عَبِيرٌ سَاطِعٌ وَلَهَيْبُ
يَتَوَقَّأُ إِلَيْهَا النَّاطِرُونَ رَيْبُ

دَعِ الرَّبْعَ مَا لِلرَّبْعِ فِيمَا نَصِيبُ
وَلَكِنْ سَبْتَنِي الْبَابِلِيَّةُ إِنَّهَا
جَفَا الْمَاءُ عَنْهَا فِي الْمَزَاجِ لِأَنَّهَا
إِذَا ذَاقَهَا مَنْ ذَاقَهَا حَلَّقَتْ بِهِ
وَلَيْلَةَ دَجْنٍ قَدْ سَرَيْتُ بِفَتْنِيَّةِ
إِلَى بَيْتِ خَمَارٍ وَدُونَ مَجْلِهِ
فَفَرَّخَ مِنْ إِدْلَاجِنَا بَعْدَ هَمَجَةِ
تَنَاوَمٌ خَوْفًا أَنْ تَكُونَ سَعَابِيَّةُ
وَلَمَّا دَعَوْنَا بِاسْمِهِ طَارَ دُعْرُهُ
وَبَادَرَ نَحْوَ الْبَابِ سَعْيًا مُلَبِّيًّا
فَأَطْلَقَ عَن نَابِيئِهِ وَأَنْكَبَ سَاجِدًا
وَقَالَ ادْخُلُوا حُبَيْبَتُمْ مِنْ عَصَابِيَّةِ
وَجَاءَ بِمُضْبَاحٍ لَهُ فَنَارُهُ
فَقَلْنَا أَرْحَنًا هَاتِ إِنْ كُنْتَ بَائِعًا
فَأَبْدَى لَنَا صُهْبَاءَ تَمَّ شَبَابِيهَا
فَلَمَّا اجْتَلَاهَا لِلنَّدَامَى بَدَأَ لَهَا
وَجَاءَ بِهَا تَحَدُّوْهَا بِهَا ذَاتُ مَزْهَرِ

⁶⁷ Van Gelder, "Khamriyya", 2/433-435.

⁶⁸ Schoeler, "Abû Nuwâs", 1/41-43.

كَثِيبٌ عَلَاهُ غُصْنٌ بَانَ إِذَا مَشَى
 وَأَقْبَلَ مَحْمُودُ الْجَمَالِ مُقْرَطَقٌ
 يَشُمُّ النَّدَامَى الْوَرْدَ مِنْ وَجَنَاتِهِ
 فَمَا زَالَ يَسْقِينَا بِكَأْسِ مُجَدَّةٍ
 وَعَنَى لَنَا صَوْتًا بِحُسْنِ تَرْجَعٍ
 فَمَنْ كَانَ مِنَّا عَاشِقًا فَاضَ دَمْعُهُ
 فَمِنْ بَيْنِ مَسْرُورٍ وَبَاكِ مِنَ الْهَوَى
 وَقَدْ غَابَتِ الشَّعْرَى الْعَبُورُ وَأَقْبَلَتْ

تَكَادُ لَهُ صُمُّ الْجِبَالِ تُنِيبُ
 إِلَى كَأْسِهَا لَا عَيْبَ فِيهِ أَرِيبُ
 فَلَيْسَ بِهِ غَيْرُ الْمَلَاخَةِ طَيْبُ
 تُوَلَّى وَأُخْرَى بَعْدَ ذَلِكَ تَقُوبُ
 سَرَى الْبُرْقُ غَرِيبًا فَحَنَّ غَرِيبُ
 وَعَاوَدَهُ بَعْدَ السَّرُورِ نَحِيبُ
 وَقَدْ لَاحَ مِنْ ثُوبِ الظَّلَامِ غُيُوبُ
 نُجُومُ الثَّرْيَا بِالصَّبَاحِ تَتُوبُ

(Bahar zamanlarında yerleşilen ıssız kalmış) diyarı bırak! Bu yurttan senin nasibin yoktur! Beni ne Zeynep ne de Ka'ûb kendine esir etmiştir.

Fakat Babil (şarapları) beni kendine esir etmiştir. (Bu şaraplar), zamanın (başlangıcından) bu yana, benim gibiler için (adeta) bir yağmacı (olmuştur).

Su onunla karıştırıldığında kaba kalır. Çünkü o bir hayalettir; (insanın) kemiklerinin arasında dolaşır.

Birisi onun tadına baktığında, onu havaya uçurur. O kişide artık akıl kalmamıştır; edip de sayılmaz.

Karanlık bir gecede, kalpleri şaraba doğru sürüklenen gençlerle gece yolculuğuna çıkmıştım...

...Şarap satıcısının evine doğru. Onun mekânına (varmazdan) evvel, yüksek saraylardan ve patikalardan (geçmemiz gerekti).

Gecenin ilk yarısında, uykunun ilk kısmından sonra gelmiş olmamızdan dolayı korkuya kapıldı. Azamet sahibi (olan) Allah'tan başka görgü tanığı da yoktu.

Bir ispiyonculuk (meselesi olabileceği) korkusuyla uyuyor numarası yaptı ve uykudan sonra onda kalp çarpıntısı hâsıl oldu.

Ona ismiyle seslendiğimizde korkusu uçuverdi ve (uykuyu) bırakmanın kârlı olduğunu tastamam anladı.

Çağrıya karşılık vererek gayretlice kapıya doğru atıldı; ziyaretçilere karşı şaşırtıcı bir sevinç gösteriyordu.

(Gülümseyerek) dişlerini gösterdi ve (önümüzde) secde edercesine eğildi. (Hakkımızdaki) tahminlerinde (genellikle) isabetlidir.

Dedi ki: 'Girin (hadi)! Grubunuza selam olsun! Hoş geldiniz, sefalar getirdiniz.

Bir lamba getirdi ve yaktı. Arzu edilen her şey, onun yanında hemen (termin edilmeye hazırdır).

Biz de (ona) dedik ki: 'Bizi rahata kavuştur! Eğer sen (gerçekten) bir satıcıysan, (istediklerimizi) getir (bakalım)! (Zira) karanlık, hüküm sürdüğü (krallığından yakında) kaybolacaktır.

Bize kâsesinde sevinç ile işret bulunan, gençliği kemale ererek (yılanmış) bir kırmızı şarap sundu.

İşret arkadaşları(m) için onu açtığında, ondan güzel bir rayiha meltemi ve bir alev (rengi) sadır oldu.

Ut çalan ve kendisine bakanlar tarafından arzulanan bir (cariyenin eşliğinde), bir (köle) getirmişti onu.

(Size bahsettiğim bu kölenin öyle bir vücudu vardır ki, adeta) üzerinde bân bitkisi dalı (açmış) bir kumul tepesine benzemektedir. Yürüdüğü zaman neredeyse yalçın dağlar küçülüverecekmiş gibi olur.

Kusursuz ve maharetli olan, güzelliği övgüye şayan, kurta (kıyafetiyle) kuşanmış (bu genç), kadehe doğru ilerledi.

İşret arkadaşları(m) onun yanaklarından gül kokluyordu. (Hâlbuki) zarafetten başka, onun (kullandığı) bir parfüm de yoktu.

Bize sürekli yenilenen bir kadehle servis yapıyordu. Bu tükeniveriyor, sonra tekrar getiriliyordu.

Bizim için tekrarlanan (bir nakaratla) güzelce şarkı söyledi: 'Yıldırım batı taraflarına gitti ve yurdundan ayrı düşmüş kişi hasret kaldı.'

Bizden kim aşka kapıldıysa, gözyaşları sel olmuştur; mutluluktan sonra feryada tutulmuştur.

Bazıları mesut, bazılarıysa sevda nedeniyle ağlamaktadır. (Bu arada) gizli kalan (olgular), karanlığın entarisinden gün yüzüne çıkmıştır.

Geçiş yapan Sirius yıldızı kaybolmuştur. Ülker yıldızı geri dönerek sabahı yeniden getirmiştir.⁶⁹

6. Ebû Nuvâs'ın Gayriahlaki İfadeler İçeren Tipik Bir Hamriyyesi

Belirttiğimiz üzere, Ebû Nuvâs'ın hamriyyelerinde dinin ve toplumsal etiğin yasakladığı eylemlerin anlatıldığı nahoş ve sapkın dizelere rastlamak mümkündür. Onun günahlarını anlattığı bu şiirlerinde, ne ilginçtir ki, bazen tuhaf bir samimiyete de rastlanmaktadır. Bu bağlam-

⁶⁹ Ebû Nuvâs, *Divânı Ebî Nuvâs*, 245-246.

da, şairin işlediği suçların gayet farkında olduğu ve Allah'ın yaptıklarını gördüğünü kabul ettiği gözlemlenmektedir. Ebû Nuvâs'ın bu minvaldeki bir hamriyyesi şöyledir:

وَلَا تَسْقِنِي سِرًّا إِذَا أَمَكْنَ الْجَهْرُ
لَأَنَّ رِيَاءَ النَّاسِ عِنْدِي هُوَ الْهَجْرُ
فَإِنْ طَالَ هَذَا عِنْدَهُ قُضِرَ الدَّهْرُ
وَمَا الْغَنَمُ إِلَّا أَنْ يُتَعْتَعِيَ السُّكْرُ
فَلَا خَيْرَ فِي اللَّذَاتِ مِنْ دُونِهَا سَتْرُ
وَلَا فِي مُجُونٍ لَيْسَ يَتَّبِعُهُ كُفْرُ
هَيْلَالٍ وَقَدْ حَفَّتْ بِهِ الْأَنْجُمُ الرَّهْرُ
وَقَدْ لَاحَتْ الْجَوَازُءُ وَأَنْغَمَ النَّسْرُ
خَفَافُ الْأَدَاوَى تُبْتَغَى لَهُمْ خَمْرُ
بِأَحْوَرٍ كَالدِّبَارِ فِي طَرْفِهِ فُتْرُ
يَلُوطُ فَذَا الْأَمْرَانِ ضَمَّهْمَا أَمْرُ
فَدَيْنَاكَ بِالْآبَاءِ عَنْ مِثْلِ ذَا صَبْرُ
تَخَالُ بِهِ سِحْرًا وَلَيْسَ بِهِ سِحْرُ
مَهْفَهْفُ أَعْلَى الْكَشْحِ فِي ثَغْرِهِ أُشْرُ
فَكَانَ بِهِ مِنْ طَوْلِ عَزْبَتِنَا الْفَطْرُ
نَجْرَرُ أَذْيَالَ الْفُسُوقِ وَ لَا فَخْرُ

أَلَا سَقَّنِي خَمْرًا وَقُلْ لِي: هِيَ الْخَمْرُ
وَلَا تُسَقِّينِ مِنْهَا الْمَرَاتِينَ قَطْرَةَ
فَعَيْشُ الْفَتَى فِي سَكْرَةٍ بَعْدَ سَكْرَةٍ
وَمَا الْعَبْنُ إِلَّا أَنْ تَرَائِي صَاحِبِيًّا
فَبُحِّ بِاسْمِ مَنْ تَهْوَى وَدَعْنِي مِنَ الْكُنَى
وَلَا خَيْرَ فِي فِتْنِكَ بِغَيْرِ مَجَانَةٍ
بِكُلِّ أَخِي قَصْفٌ كَأَنَّ جَبِينَهُ
وَحَمَارَةٌ نَبَّهْتُهَا بَعْدَ هَجْعَةٍ
فَقَالَتْ: مَنْ الطَّرَاقُ؟ قُلْنَا: عَصَابَةٌ
وَلَا بُدَّ أَنْ يَزِنُوا فَقَالَتْ: أَوْ الْفَدَى
يَلِدُّ بِهِ الزَّانِي وَ يَلْهُو بِهِ الَّذِي
فَقُلْنَا لَهَا: هَاتِيهِ! مَا إِنْ لَمَثَلْنَا
فَجَاءَتْ بِهِ كَالْعَصْنِ يَهْتَزُّ رَدْفُهُ
لَهُ شَبَهُ كَالْبَدْرِ لَيْلَةٌ تَمَّهُ
فَقَمْنَا إِلَيْهِ وَاحِدًا بَعْدَ وَاحِدٍ
فَبِتْنَا يَرَانَا اللَّهُ شَرًّا عَصَابَةٌ

Hey! Haydi, bana şarap sun ve şaraptır bu de! Açık şekilde yapılması imkân dâhilindeyken, bana gizlice sunuş yapma!

Riyakârlara ondan bir damla dahi sunma! Zira benim nazarımda, insanların riyakâr olması saçmalaktır.

Bir gencin hayatını (iyi yaşamayı), sarhoşluktan sonra (tekrar) sarhoş olunmasında (gizlidir). (Sarhoşluğu) uzarsa, ona zaman (adeta) kısılmış (gibi görünür).

Beni ayık vaziyette görmeyen, aldatmacadan başka bir şey olmayacaktır. Kazanç (dediğin), ancak sarhoşluğun (bana) verdiği peltek konuşmadan ibarettir.

(Artık) hoşlandığın kişinin ismini açıkla, kinayeler kullanmayı bırak! Perdeler ardına gizlenmiş lezzetlerde hayır yoktur.

Arsızlık olmadan, sapkınlıkta hayır yoktur. Küfür tarafından eşlik edilmeyen çapkınlıkta da (hayır yoktur).

(Orada) kaşları parlak yıldızlarla çevrelenmiş hilal gibi olan tüm cümbüş biraderiyle birlikte...

...Şarap satıcısı bir kadın (da) vardı. Uykunun (ilk yarısından sonra)

onu uyandırmıştım. İkizler burcu ortaya çıkmıştı. Kartal takımıydı ise batmaktaydı.

Kadın dedi ki: 'Kapıyı çalanlar da kim?' Biz de dedik ki: '(Bizler), hafiflemiş kurbaları şaraba gereksinim duyan bir gurup insan(ız)...

...(Bu gruptakilerin, hayat kadınlarıyla) zina etmesi de gerekiyor.' (Bu sefer) kadın dedi ki: 'Peki ya (ben size) durgun bakışlı, huri gözlü ve dinar gibi olan bir oğlan (sunsam).

Zina eden kişi onunla lezzetlenir; livata eden kişi de eğlenir. Böylelikle iki iş, birinin içinde birleşmiş olur.'

Kadına dedik ki: 'Getir onu! Babalar(ımız) sana feda ederiz ki, biz onun gibi bir (oğlanla birlikte olmamaya) sabredemeyiz.'

Onu getirdi. Dal gibiydi; kaba etleri titriyordu. Onda sihir olduğunu zannedersin; ama onda sihir yoktur.

Gece kemale ulaştığında (ortaya çıkan) dolunaya benzerliği vardır. Narin yapılı, ince bellidir. Testere ucu gibi dişleri vardır.

Birer birer onun üzerine çıktık. Uzun süren bekârlığımız, (böylelikle) onunla açılmış oldu.

Allah bizi (ve) grubu(muzun işlediği) şerri görürken, (işte) geceyi (böylece) geçirdik. Günahkârlığın kafilesini izliyorduk. (Bunda) övünülecek bir şey yok!⁷⁰

SONUÇ

Ebû Nuvâs'ın hamriyye sanatındaki yüksek derecesi, esasen hiç de tartışmaya açık bir mevzu değildir. Nitekim klasik Arap şiirinin en meşhur ve en etkili şarap şairi odur. Ebû Nuvâs'tan bahsederken, onu Abbâsî döneminde ortaya çıkan yeni üslubun müessisi yahut daha ihtiyatlı bir ifadeyle, en mühim temsilcisi olarak takdim etmek mümkündür. Hatta Arap hamriyyât geleneğine felsefî bir ruh veren ve onu gereğince işleyen ilk şairin Ebû Nuvâs olduğunu söylemek dahi fazla abartılı olmayacaktır. Şair hamriyyelerinde hedonist yaşam tarzını yüceltmekte, ahlak sınırlarını zorlamakta ve Epikürcü felsefeyi andıran düşüncelerini, sapkın karakterinin güdülerıyla harmanlayarak mısralara dökmektedir. Bu yönüyle onun hamriyyâtı, döneminin âdetlerine ve

⁷⁰ Ebû Nuvâs, *Dívânı Ebî Nuvâs el-Hasan b. Hâmi' el-Hakemî*, 3/126-129.

belli bir sınıfın absürt yaşantısına ışık tutmaktadır. Elbette Ebû Nuvâs'ın Arap edebiyatındaki muazzam şöhretinin nedeni, kasidelerinde anlattığı hovarda yaşam tarzıdır. Toplum normlarını aşan fiiliyatına rağmen, kendisini Arap toplumuna kabul ettirebilmiş olmasında, muhtemelen nüktedan kişiliğinin ve alaycılığı ustaca kullanabilmesinin önemli bir rolü vardır. Hatta ilerleyen yıllarda, Ebû Nuvâs hakkında pek çok anekdot ortaya konacak ve şakacı bir kişilik olarak efsaneleştirilecektir. Ne var ki makalemizin ana odağı, onun bu efsanevi kişiliğinden ziyade, şarap şiirlerinin doğru şekilde tahlil edilebilmesidir.

Hamriyyât teması, klasik Arap şiirinde oldukça köklü bir geleneğe sahiptir. Dolayısıyla Ebû Nuvâs'a gelinceye kadar, itibar görmeyi hak eden pek çok öncünün bulunduğu belirtilmelidir. Ebû Nuvâs'a hamriyyât sanatını öğreten Vâlîbe b. el-Hubâb, elbette bu konuda akla gelen ilk isimdir. Ebû Nuvâs'ın hamriyyeleri incelendiğinde, hocasından miras aldığı bazı belirgin motifleri görmek mümkündür. Şeytan figürünün kullanılması, bunlara verilebilecek en bariz örnektir. Ebû Nuvâs'ı doğrudan etkilediğini bildiğimiz Vâlîbe'nin yanı sıra, şaire ilham verebilecek yeterlilikteki öncülerin arasında, 'Adî b. Zeyd, Târefe b. el-'Abd, el-A'sâ, el-Esved b. Ya'fur en-Nehşelî, el-Munehhelel el-Yeşkurî ve el-Muraqqiş el-Aşğar gibi şarap temasına değinmiş kadim şairlerin isimlerini saymak mümkündür. Keza Emevî Halifesi el-Velîd b. Yezîd ve Ebû'l-Hindî, Ebû Nuvâs'ın şiirsel gelişimine esin kaynağı olan önemli şairlerdir.

Ebû Nuvâs belirli bir gelenekten gelmesine rağmen, bu türe kazandırdıklarıyla, kendinden sonra gelen tüm hamriyyât şairleri için mühim bir model olmuştur. Onun bu sanata yaptığı en büyük katkı, şarap temasını, tek bir müstakil kasidenin içerisinde işlemeyi başarmış olmasıdır. Malum olduğu üzere, ondan önceki şarap şiirleri, bazı istisnalarla birlikte, çok temalı kasidelerin içerisinde yer alan bir alt tema olarak karşımıza çıkmaktadır. Elbette Ebû Nuvâs'ın öncesinde, bu yeni kullanımın bazı prototiplerine rastlamak mümkündür. Mamafih söz konusu bağımsızlığın kesin ve yaygın bir surette kazanılmasında, Ebû Nuvâs'ın emeklerinin yadsınamaz bir rolü vardır. Arap edebiyatında Ebû Nuvâs'ı özel bir konuma yerleştiren en büyük ayrıcalığı, kadim Arap şiirinin gelenek ve klişelerine karşı çıkıyor olmasından ileri gelmektedir. Şair, eskilerin be-

lirlediği kaside gerekliliklerini elinden geldiğince reddeden, oldukça dik başlı biridir. Hatta yeni gereksinimlerin ortaya çıkmış olmasına rağmen, hâlâ eskinin âdetlerine bağlı kalmakla itham ettiği geleneksel şairleri, sonu gelmez bir alay bombardımanına tabi tuttuğu gözlemlenmektedir. Bu bakımdan pek çok yönüyle onun modern bir şair olduğunu ve yalnızca vezin ile dil açısından klasik şiire bağlı kaldığını söylemek mümkündür.

Ebû Nuvâs'ın hamriyye nazmındaki metodolojisi incelendiğinde, kaside girişlerinde bazı kullanımlardan sıkça yararlandığı gözlemlenmektedir. Örneğin; genellikle klasik kasidenin nesîb kısmında işlenen temaları alaya almakta yahut şarabın hazzına teslim olunmasını salık vermektedir. Özellikle *aflâl* geleneği, Ebû Nuvâs'ın alaycılığına en çok hedef olan hususlardan birisidir. Hamriyyelerinin ana teması, tahmin edileceği üzere, şarap betimlemelerine dayanmaktadır. Bu bağlamda şarabın rayihası, yaşı ve içicilerin üzerinde bıraktığı etkileri anlatılmaktadır. Şairin adeta kutsal bir sıvı olarak gördüğü içki, bilhassa kıymetli madenlerle ve ışık kaynaklarıyla kıyaslanmaktadır. Ebû Nuvâs'ın geceleri işret arkadaşlarıyla birlikte meyhaneye doğru yolculuğa çıkması ve şairin kendilerine şarap satması için meyhaneciyi ikna etmeye çalışması, sık tercih edilen bir anlatım tarzıdır.

Meyhaneciyyle yapılan konuşmaların aktarılmasının ardından, genellikle şarap servisi yapan sakilerden ve cariyelerden bahsedilmektedir. Keza içki meclisini eğlendirmekten sorumlu olan şarkıcılara değinilmekte ve eğlence süresince tecrübe edilenlerden konu açılmaktadır. Bu kısımlar, Ebû Nuvâs'ın ahlaksızlığını hayâsızca anlattığı nahoş ifadeler içerebilmektedir; ancak garip şekilde, şair işlediği günahların son derece farkındadır. Üstelik kendisini Allah'ın gördüğünü bildiğini ikrar etmekte ve suçlarını şiir dinleyicilerine açıkça itiraf etmektedir. Onun bu yaklaşımı garip bir samimiyet olarak değerlendirilebilse de büyük ihtimalle yapmacık bir duygulanımdan başka bir şey değildir. Gayri-ahlaki tasarruflarına rağmen, Ebû Nuvâs klasik Arap şiirinde oldukça büyük bir etkiye sahiptir. Hatta onun etkisi, yaşadığı coğrafyanın sınırlarını aşarak Endülüs'e kadar ulaşacaktır. Örneğin; Ebû Nuvâs'ın kaside sonlarında, muganniyelerin ağzından dökülen şarkılardan alıntı yapmayı benimsemiş olması, Endülüs'teki muvaşşah şairlerine ilham vermiş olmalıdır. Bilindiği üzere bu şairler, Ebû Nuvâs'ın kullanımlarına

benzer şekilde, şiirlerini fasih Arapçanın dışındaki dillerden yahut lehçelerden yaptıkları alıntılarla bitirebilmektedir. Ayrıca İbnu'l-Mu'tezz ve Şafiiyyu'd-din el-Hillî gibi pek çok önemli şair, ilerleyen süreçte, hamriyyât nazmında Ebû Nuvâs'ın takipçisi olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abbâs, 'Abdu'l-Ĥalîm. *Ebû Nuvâs*. Kâhire: Dâru'l-Me'ârif, 3. Basım, Tarihsiz.
- Abdurrahman, 'Afif. *Mu'cemu's-şu'arâ'i'l-'Abbâsiyyîn*. Beyrut: Dâru Şâdir, 2000.
- el-'Akkâd, Abbâs Mahmûd. *Ebû Nuvâs: el-Ĥasen b. Hâni*. Kâhire: Hindâvi, 2013.
- Arazi, Albert. "Abû Nuwâs fut-il şu'ûbite?". *Arabica* 26/1 (1979), 1-61.
- Ayyıldız, Esat. "el-Ahtal'in Emevilere Methiyeleri". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 57/2 (2017), 936-960. https://doi.org/10.1501/Dtcfder_0000001545
- Ayyıldız, Esat. "el-Hansâ' Bint 'Amr: Eski Arap Şiirinde Öncü Bir Mersiye Şairi Hanım". *Mütefekkir* 7/13 (Haziran 2020), 201-224. <https://doi.org/10.30523/mutefekkir.757993>
- Bencheikh, Jamel. "Poésies Bachiques d'Abû Nuwâs: Thèmes et personnages". *Bulletin d'études orientales* 18 (1963-1964), 7-84.
- Daşkırıan, Yaşar. *Ebu Nuvas'ın Şiirlerinde Hiciv*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- Demirayak, Kenan. *Abbâsî Edebiyatı Tarihi*. Erzurum: Şafak Yayın Dağıtım, 1998.
- Dmitriev, Kirill. "Poetiçeskaya şkola al-Ĥîry i istoki arabskoy vinnoy poesii na primere qâfiyyi 'Adî ibn Zayda al-'İbâdî". *Symbol* 58 (2010), 319-339.
- Ebû Nuvâs. *Dîvânu Ebî Nuvâs bi-rivâyeti's-Şûlî*. thk. Behcet Abdu'l-Ġafûr el-Ĥadişî. Abu Dabi: Hey'etu Ebû Zabi li's-Şekâfe ve't-Turâş, 1431/2010.
- Ebû Nuvâs. *Dîvânu Ebî Nuvâs el-Ĥasan b. Hâni' el-Ĥakemî*. thk. Ewald Wagner. 5 Cilt. Stuttgart: Franz Steiner Wiesbaden GMBH, 1408/1988.
- Ebû Nuvâs. *Dîvânu Ebî Nuvâs*. thk. İskender Âsâf. Mısır: Maţba'atu'l-'Umûmiyye, 1898.
- Ebû'l-Hindî. *Dîvânu Ebî'l-Hindî*. haz. Abdullah el-Cubûrî. Bağdat: Mektebetu Endelus, 1970.

- Ferga, Hermann. “Aux origines de la poésie bachique arabe de ‘Adī b. Zayd à al-A‘šā al-Kabīr”. *Bulletin d’études orientales* 56 (2004–2005), 107–126.
- Furat, Ahmet Subhi. *Arap Edebiyatı Tārīhi*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1996.
- Van Gelder, G. J. H.. “Khamriyya”. *Encyclopedia of Arabic Literature*. ed. Julie Scott Meisami – Paul Starkey. 2/433–435. Londra-New York: Routledge, 1998.
- Goldziher, Ignace. *Klasik Arap Literatürü*. çev. Rahmi Er – Azmi Yüksel. Ankara: Vadi Yayınları, 2012.
- Huart, Clément. *Arap ve İslam Edebiyatı*. çev. Cemal Sezgin. Ankara: TİSA Matbaacılık Sanayii, ts.
- Ḥureybânî, Cafer. *Ebû Nuwās: el-Ḥasen b. Ḥâni’*. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1990.
- İbn Ḥallikân, Ebû’l-‘Abbās Ahmed b. Muhammed b. İbrahim b. Ebî Bekr. *Veḥyâtü’l-a‘yân ve enbâ’u ebnâ’i’z-zamân*. thk. Yusuf Ali Ṭavîl – Meryem Kasım Ṭavîl. 6 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 2012.
- İbn Kuteybe. *eş-Şîr ve’ş-şu‘arâ’*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. 2 Cilt. Kâhire: Dâru’l-Me‘ârif, ts.
- ‘İdân, Ali Kerim. *Hamriyyātu Ebî Nuwās: Dirāse fî ḍav’i ‘ilmi’l-luġati’n-naşši*. Bağdat: el-Mustansiriye Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 1437/2016.
- el-İşfehânî, Ebû’l-Ferec Alî. *Kitābu’l-Eġânî*. thk. İhsân Abbās – İbrahim es-Se‘âfin. 25 Cilt. Beyrut: Dâr Şâdir, 1429/2008.
- Karaarslan, Nasuhi Ünal. “Ebû Nuvās”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/205–207. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Kennedy, Philip F.. *Abu Nuwas: A Genius of Poetry*. Oxford: Oneworld, 2012.
- Kennedy, Philip F.. *The Wine Song in Classical Arabic Poetry: Abū Nuwās and the Literary Tradition*. Oxford: Clarendon Press, 1997.
- Merzoug, Omar. “Abū Nuwās, le poète et l’homosexuel”. *Tumultes* 45 (2013), 35–48.
- Paoli, Bruno. “Deux études sur la poésie bachique arabe: 1. Les précurseurs d’al-Hîra”. *halshs-00366836* (2008), 1–49.
- er-Râfi‘î, Mustafa Sadık. *Tārīḫü âdâbi’l-‘Arab*. haz. Abdullah el-Munşâvî – Mehdi el-Beḥkîrî. 2 Cilt. Mansûre: Mektebetü’l-Îmân, ts.

- Ritter, H.. “Ebû Nuvâs”. *İslâm Ansiklopedisi*. 4/41-43. İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi, 1948.
- Rowell, Alex. *Vintage Humour: The Islamic Wine Poetry of Abu Nuwas*. Londra: Hurst & Company, 2017.
- Schoeler, G.. “Abû Nuwâs”. *Encyclopedia of Arabic Literature*. ed. Julie Scott Meisami - Paul Starkey. 1/41-43. Londra-New York: Routledge, 1998.
- Schoeler, G.. “Bashshâr b. Burd, Abû'l-‘Atâhiyah and Abû Nuwâs”. *‘Abbasid Belles-Lettres*. ed. Julia Ashtiany vd. 275-299. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- Schoeler, Gregor. “Iblîs in the Poems of Abû Nuwâs”. *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* 151/1 (2001), 43-62.
- es-Seyyid, Fuat Sâlih. *Mu‘cemu’l-elğâb ve’l-esmâ’i’l-muste‘âra fı’t-târîhi’l-‘Arabî ve’l-İslâmî*. Beyrut: Dâru’l-‘İlm li’l-Melâyîn, 1990.
- Sezgin, Fuat. *Geschichte des arabischen Schrifttums*. 17 Cilt. Leiden: E. J. Brill, 1967-2015.
- Shaikh, Khalil. *Der Teufel in der modernen arabischen Literatur: Die Rezeption eines europäischen Motivs in der arabischen Belletristik, Dramatik und Poesie des 19. und 20. Jahrhunderts*. Berlin: Klaus Schwarz Verlag, 1986.
- Suzan, Yahya. “Ebû Nuvâs ve Zühdiyyeleri”. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 10/20 (2012), 63-90.
- Toprak, M. Faruk. “Arap Şiirinde Adı Geçen Şarap Adları ve Bazı Hamriyyat Terimleri”. *EKEV Akademi Dergisi* 2/3 (2000), 169-194.
- Tuzcu, Kemal. *Arap Şiirinde Muvaşşah*. Ankara: Tiydem Yayıncılık, 2011.
- Wagner, Ewald. “Abû Nuwâs”. *The Encyclopaedia of Islam*. 1/143-144. Leiden: E. J. Brill, 1986.
- Walther, Wiebke. *Kleine Geschichte der arabischen Literatur: von der vorislamischen Zeit bis zur Gegenwart*. Münih: Verlag C. H. Beck, 2004.
- Yanık, Nevzat H.. *Arap Şiirinde Tasvir*. Erzurum: Fenomen Yayınları, 2010.
- Yeşildağ, Abdussamed. “Arap Şiirinde Şarap”. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7/1 (Ocak 2017), 281-316.
- ez-Ziriklî, Hayreddîn. *el-A‘lâm*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru’l-‘İlm li’l-Melâyîn, 15. Basım, 2002.